

Pelbárt Jenő – Mór György*

Egy nevezetes Mátyás király kártyacsomag

2018-ban ünnepeljük leghíresebb magyar királyunk, I. Mátyás uralkodásának 560. és születésének 575. évfordulóját. Őt a magyar, de számos más környező nép hagyománya is, az egyik legnagyobb királyként tartja számon, akinek emlékét számos népmese, legenda és monda is őrzi. A szakirodalom és a köznyelv egyaránt leginkább csak sorszám nélkül, egyszerűen Mátyás királynak nevezi.

1. ábra

Corvin Mátyás, születési nevén Hunyadi Mátyás, hivatalos latin uralkodói nevén Matthias Rex, Kolozsváron született 1443. február 23-án és Bécsben halt meg, 1490. április 6-án. Magyarország királya volt 1458 és 1490 között. Legismertebb ábrázolása egy lombard-milánói mester 1485–1490 körül faragott alkotása, fehér márvány és jáspis dombormű (1. ábra). Mátyás nevének népszerű díszítő jelzője (*epitheton ornansa*) az Igazságos.

Hivatalos uralkodói címe eredetileg Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Galícia, Lodoméria, Kunország és Bulgária királya volt, ehhez csatlakozott 1469 után – cseh királlyá választásától – a Csehország királya cím is. Corvinus, azaz Hollós melléknevét a Hunyadi-család hollót ábrázoló címeréről kapta (2. ábra).

Bár 1458-tól uralkodott, királlyá koronázására csak 1464-ben került sor Székesfehérváron. Cseh királlyá 1469-ben, Ausztria főhercegévé 1486-ban választották.

2. ábra. Mátyás címerképei a Thuróczi-krónikában

* Magyar Papír- és Vízjeltörténeti Társaság

Mátyás Szlovéniában is legendás, igazságos személyként és királyként ismert. Szlovénia pannóniai részén a szlovének is saját királyukként tisztelték. Így lett a Szlovéniában kibocsátott kártyacsomag lapjai között szív (kőr) királyként ábrázolva (3. ábra).

3. ábra. Mátyás király (Kralj Matjaž) mint szív (kőr) király

vezető út. A szlovén értelmiség körében a XX. század első évtizedében terjedt el az egységes délszláv állam megalakításának eszméje.

Az Osztrák–Magyar Monarchia háborús veresége után, 1918. december 1-jén kiáltották a Szerb–Horvát–Szlovén Király-

4. ábra. Alenčica (Alenka), Mátyás felesége, mint szív (kőr) dáma

Mátyás a szlovén mondákban becsületes, bölcs és jó király, hűséges, szépséges felesége pedig Alenčica (Alenka) királynő. A szlovén kártyacsomagban szív (kőr) dámaként jelenítik meg (4. ábra).

A szlovén Mátyás király (Kralj Matjaž) kártya megszületésének szempontjából érdekes az önálló Szlovénia kialakulásához

ságot. Az egyesült királyság 1929-ben felvette a Jugoszláv Királyság nevet. A második világháború alatt, Jugoszlávia kapitulációja után, Szlovéniát ismét felosztották a Német Birodalom, az Olasz Királyság és a Magyar Királyság között. 1945 után a kommunista Jugoszlávia szövetségi tagállama (Szlovén Szocialista

Köztársaság) lett. Tito halála (1980) után Szlovénia 1990 márciusában az állam nevét Szlovén Köztársaságra változtatta, majd 1991. június 25-én kikiáltották a független Szlovén Köztársaságot.

Szlovénia önnállósulásának évében, 1991-ben, Albin Jermančič, koperi tervező-grafikus elhatározta, hogy a szlovén történelmi személyiségeket francia kártyalapokon örökíti meg és Mátyás királyt is ábrázolja. Ezt követően a ljubljanoi *Nedeljski dnevnik* újság 1992. április 5-iki számában arról tudósított, hogy: Mátyás király alakja újjáéledt a szlovén kártyákon.

Jermančič az 55 lapos francia kártya férfi szereplőinek képeit – Mátyás királyon kívül – a VII., VIII. és IX. századi carantániai (karintiai) kenézek (Hotimir és Kocelj), valamint a szlovén irodalom legendás alakjairól (Martin Krpan, A tizedik testvér és Krjavelj) mintázta meg.

A pikk király a VII. századi Samo kenéz vagy Samo király lett. Eredetileg Samo Kuné (? –658) fegyverkereskedő volt, majd 623-ban megalapította a szlovén törzsek szövetségéből a Samo Birodalmat vagy Samo Királyságot, amely magába foglalta a mai Morvaország, Szlovákia, Alsó-Ausztria és Karintia területét. A Samo Királyság 658-ig állt fenn.

A treff királyt Hotimir kenéz (keresztény herceg), VIII. századi szlovén fejedelem (752–769), a karintiai tartomány első szlovén kormányzójáról mintázta.

A káró király Kocelj, IX. századi kenéz. Kocelj (Kocel', Gozil, Chozil, Chezilo), Szt. Pannónia szláv hercege (833 – † 876), keresztény, frank gróf, az Alsó-Pannóniai grófság vezetője (comese). Uralkodásának idején (861–872) volt Karintia a legerősebb keresztény államalakulat.

Peter Klepec irodalmi figura, igazság-

szerező pásztor, akinek France Bevč író (1890–1970) állított emléket.

Martin Krpan szintén irodalmi alak, kitalált karakter, Fran Levstik (1831–1887) szlovén író főhőse. Rendkívül erős, egyszerű sóúzer, aki a császár segítségére siet és legyőzi a birodalom ellen támadó, brutális Brdaus harcost, amiért a császártól számos kedvezményt kap.

Krjavelj és a Deseti Brat (Tizedik testvér), az első szlovén regény (1866) figurája, Josip Jurčič (1844–1881) szlovén író és újságíró kitalált történeteinek alakjai.

Nem véletlen, hogy Jermančič a francia kártyát választotta alkotásához, mert ez a legismertebb és legelterjedtebb játékkártyatípus a világon.

Hogy Mátyás király sem véletlenül került szív (kőr) királyként a szlovén kártyalapokra –, hanem mint a szlovén népballadák gyakori hőse – az is bizonyítja, hogy a legtöbb szlovén mondában és balladában valamilyen békességet és aranykort elhozó, hősi alakként szerepel. A híres szlovén balladákban a történetek meseszövése a szlovének legrégebb történelmi emlékeit kapcsolja össze a nemzeti hőssé lett Mátyás király személyével. Egyes, jellegzetes motívumainak eredetével visszanyúlik még abba a dicső korba is, amikor a szlovének még szabadon választhatták meg vezetőiket, fejedelmeiket. A szlovén Mátyás király mondák legszebbike, amely Mátyás halhatatlanságáról és visszatéréséről szól. A monda szerint a nép sosem tud beletenyugodni legkedvesebb hőseinek halálába és abban reménykedik, hogy valamilyen módon visszatérnek. Tehát Mátyás nem halt meg, csak elnyelte az Arany Hegy (Zlatna Gora) és ebben alussza seregének katonáival álmát. Ha Mátyás király szaklla háromszor körülölnövi az asztalt, vagy

énekelni kezd a hegy felett az aranymadár (zlatna ptica), vagy, ha akad valaki, aki ki tudja húzni Mátyás kardját a hüvelyéből, akkor Mátyás, Alenčica és egész kísérete egyszeriben felébred és legyőzi a szlovén nép ellenségeit, elsöpör minden nyomorúságot és örök békét teremt. Ezt a mondát egyik balladájában Otto Župačič, híres szlovén költő is feldolgozta.

A szlovén kártyáknak Mátyás királyon kívül is van több magyar vonatkozása. A szlovén balladákban megénekelte felesége – Alenčica/Alenka = Fényes – alakját a magyar mondák Szép Ilonájával lehetne azonosítani, aki a legenda szerint Mátyás nagy szerelme volt és a szerelmi bánatba halt bele. Az álruhás király eltitkolta előtte valódi kilétét, ám amikor Szép Ilona megtudta, hogy szerelme azonos a királlyal, belehalt a felismerésbe, mert közös jövőjüket reménytelennek gondolta.

A kártyalapokon pikk dámaként jelenik Vesna, a tavasz mitológiai szláv istennője. A szlovén mitológiában a „vesnák” olyan gyönyörű nők voltak, akik hegyi palotákban éltek, ahonnan a növények és az emberek sorsát irányították. Palotáikat mágikus körök zárták körbe, amelyek megakadályozták őket abban, hogy évközben elhagyják a hegy tetejét. Ez alól csak február hónap volt kivétel, amikor fahordókban ereszkedtek alá a hegyek alatt elterülő völgyekbe, hogy tavaszt hozzanak a vidékre.

A káró dámát a művész Veronika Deseniška (1380–1425. október 17.) tragikus sorsú szlovén történelmi személyiségről mintázta. Veronika Cillei Frigyes cillei gróf második felesége volt. Cille (ma Celje) a cillei grófok székhelye volt 1341 és 1456 között. Ekkor a területet a Habsburg III. Frigyes örökölte és beolvasztotta a stájer

hercegségbe. Veronika Deseniška kalandos élete számos európai nemzet (szlovének, horvátok, németek, olaszok és csehek) íróit, költőit és zeneszerzőit meghihlette. A házaspár története tragikus fordulatokban gazdag. Cillei Frigyes szülei ellenezték az alacsonyabb rangú Veronikával kötött házasságot, ezért Frigyes bujkálni kényszerült. Zsigmond király törbe csalta és megölette. Veronikát kuruzslással, boszorkánysággal vádolták meg, de nem tudták bűneit rábizonyítani. Rejtélyes körülmények között mégis kádba fojtották.

Treff dámaként láthatjuk Lepa Vida (Szép Vida vagy másnéven Gyönyörű Vida) alakját, aki a középkori szlovén népköltészet népballadáinak és románcainak gyakran megénekelte hősnője. Gyönyörű Vida tragikus életű, de elszánt szereplője a szlovén mitoszoknak és állandó irodalmi motívuma a szlovén irodalomnak is. A legtöbb ballada róla a IX. és a XI. század között keletkezett, amikor a spanyolországi, szicíliai és észak-afrikai Maury megtámadta az adriai tengerparti városokat és a szlovén ellenállásnak új hősei léptek színre, köztük Gyönyörű Vida is.

Az ás kártyákon szlovén városok, Ljubljana, Maribor, Bled és Piran képe látható.

A joker kártya Kurent, a szlovén karneválok jellegzetes alakját ábrázolja. A számozott kártyák a francia kártyákon megszokott tipográfiával készültek.

A lapok hátoldalát szlovén népi ornamentika díszíti. A kártyadoboz fekete kartonból készült, többszínű és arany nyomással, MADE IN SLOVENIA felirattal. Főmotívuma szintén Mátyás király.

A szlovén játékkártya csomagot a Radečében működő Radečepapír cég adta ki 1992-ben, 60×89 mm méretben.